А. Г. Кльоба,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку та аналізу, Інститут підприємництва та перспективних технологій, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID ID: 0000-0003-0223-6802

Т. А. Кльоба,

аспірант, ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України"
ORCID ID: 0000-0002-3354-3648

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.6.44

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ФІНАНСОВИХ ДИСБАЛАНСІВ

L. Kloba,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Analysis, Institute of Entrepreneurship and Advanced Technologies, Lviv Polytechnic National University
T. Kloba,

Postgraduate Student, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine, Ukraine

ECONOMIC NATURE AND CAUSES OF FINANCIAL IMBALANCES

У статті розглядається сутність фінансових дисбалансів у системі пов'язаних економічних понять. Проаналізовано відмінності між фінансовими дисбалансами та дисбалансами у фінансовому секторі економіки. Обґрунтовано сутнісні характеристики глобальних фінансових дисбалансів на макрорівні. Досліджено прояви фінансових протиріч між інтересами суб'єктів геопростору, а також найнебезпечніші дисбаланси у глобальній економіці. Досліджено причини виникнення фінансових дисбалансів: зовнішні, внутрішні, об'єктивні, суб'єктивні, а також економічні причини фінансових дисбалансів (бюджетні, боргові, грошово-кредитні, валютні). Розглянуто фінансові дисбаланси та їх зв'язок з станом фінансової системи та їх класифікацію (ознаки, види). Аргументовано основні напрями реалізації Комплексної програми розвитку фінансового ринку України до 2020 року. Досліджено чинники порушення фінансової рівноваги у банківському секторі вітчизняної економіки.

Залежність розвитку територіальних систем від їх збалансованості зумовила підвищений інтерес представників економічної науки до питання про причини виникнення дисбалансів. Виникнення фінансових дисбалансів, їх форм і впливу на стійкість фінансової системи і економіки регіонів в цілому необхідний не тільки для подолання наслідків кризи, а й для протидії можливим кризовим явищам у майбутньому.

Дисбаланси місцевих бюджетів виникають внаслідок недосконалої бюджетної політики керівництва регіону. Самодостатність регіону можлива лише за умови використання бюджетних ресурсів з метою розширеного відтворення, стимулювання інноваційного оновлення виробничих потужностей регіону, сприяння посиленню конкурентоспроможності товарів та послуг, що створюють суб'єкти господарювання. Збалансований розвиток фінансового сектору регіонів дозволяє більш ефективно розподіляти існуючі ресурси та сприяти економічному їх зростанню. Практична цінність отриманих результатів полягає у можливості їх використання у процесі визначення ролі та масштабів втручання держави в економічні процеси регіонів.

The article considers the essence of financial imbalances in the system of related economic concepts. The differences between financial imbalances and imbalances in the financial sector of the economy are analyzed. The essential characteristics of global financial imbalances at the macro level are substantiated. The manifestations of financial contradictions between the interests of geospatial entities, as well as the most dangerous imbalances in the global economy have been studied. The causes of financial imbalances are studied: external, internal, objective, subjective, as well as economic causes of financial imbalances (budget, debt, monetary, currency). Financial imbalances and their connection with the state of the financial system and their classification (features, types) are considered. The main directions of realization of the Comprehensive program of development of the financial market of Ukraine till 2020 are argued. The factors of financial imbalance in the banking sector of the domestic economy are studied.

The dependence of the development of territorial systems on their balance has led to increased interest in representatives of economics to the question of the causes of imbalances. The emergence of financial imbalances, their forms and impact on the stability of the financial system and the economy of the regions as a whole is necessary not only to overcome the effects of the crisis, but also to counter possible future crises.

Imbalances of local budgets arise due to imperfect budget policy of the region's leadership. The self-sufficiency of the region is possible only with the use of budgetary resources for the purpose of expanded reproduction, stimulation of innovative renewal of production capacities of the region, assistance in strengthening the competitiveness of goods and services created by economic entities. Balanced development of the financial sector of the regions allows more efficient allocation of existing resources and promote their economic growth. The practical value of the obtained results lies in the possibility of their use in the process of determining the role and scale of state intervention in the economic processes of the regions.

Ключові слова: фінансові дисбаланси, глобальні фінансові дисбаланси, класифікація фінансових дисбалансів, чинники порушення фінансової рівноваги.

Key words: financial imbalances, global financial imbalances, classification of financial imbalances, factors of financial imbalance.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічний розвиток являє собою динамічний процес переходу з одного типу економічної рівноваги в інший. На сьогодні фінансові дисбаланси перетворилися на один із найважливіших чинників як економічного, так і соціального розвитку регіонів. Дисбаланси — універсальна річ. Це неодмінний атрибут суспільних відносин. Природно, що вони характерні і для сучасної економіки. Для забезпечення стійкості в умовах нестабільного зовнішнього середовища регіональна соціально-економічна система повинна мати певні дисбаланси розвитку по найбільш значимим параметрам. Проведені дослідження сприятиме теоретичному обґрунтуванню економічної природи та причин виникнення дисбалансів, які є актуальними і значущими в економіці регіонів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням економічної природи та причин виникнення фінансових дисбалансів займалися як вітчизняні так і зарубіжні вчені, а саме: В. Біліченко, З. Герасимчук, Я. Жовнірчик, М. Долішній, М. Коваленко, А. Єпіфанов, М. Козоріз, І. Луніна, С. Ярошенко, Н. Старостенко, І. Сторонянська, Р. Езкура, Р. Прюдом, Дж. Скуллі, В. Танзі, Ф. Шлітте. Однак, незважаючи на результати проведених нами досліджень, немає єдиного підходу до визначення економічної сутності фінансових дисбалансів і причин їх виникнення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Постановка завдання: дослідити економічну природу фінансових дисбалансів, розкрити їх економічну сутність, розглянути причини виникнення фінансових дисбалансів, розглянути чинники порушення фінансової рівноваги у банківському секторі економіки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах економічного розвитку актуальними залишаються питання ідентифікації та обґрунтування економічної сутності фінансових дисбалансів, особливостей їх виникнення, форм прояву тощо. Саме тому, розглянемо докладніше існуючі наукові підходи що стосуються дослідження фінансових дисбалансів.

Так, Т. Щетілова трактує "дисбаланс" як "неврівноважений стан об'єкта чи порушення параметрів, які характеризують об'єкт як цілісність, та процеси змін у функціонуванні та розвитку об'єкта" [1, с. 107]. Науковці на чолі з М. Скрипниченко досліджують дисбаланс, або порушення рівноваги, як внутрішньо притаманну влас-

тивість ринкової економіки, яка "впливає" з її природи, а рівновага є лише її тимчасовим станом [2, с. 397].

У Регулятивному акті ЄС № 1176/2011 "Про попередження та корекцію макроекономічних дисбалансів" термін "дисбаланс" визначається як будь-який тренд, що дає початок макроекономічним тенденціям, які негативно відображаються чи можуть негативно вплинути на нормальне функціонування економіки держави-члена економічного та валютного союзу або ЄС загалом [3].

Виокремимо також науковий підхід О. Лунякова, який, досліджуючи фінансові диспропорції в економіці, поруч із фінансовими дисбалансами вводить у наукову термінологію поняття "дисбаланси у фінансовому секторі економіки" (далі — ДФСЕ). У працях науковець виокремлює такі відмінності між фінансовими дисбалансами та дисбалансами у фінансовому секторі економіки:

- причини формування (для фінансового дисбалансу — переважно екзогенні шоки; для ДФСЕ — екзогенні та ендогенні шоки);

- сфера виникнення (для фінансового дисбалансу — окрема фінансова установа, сукупність фінансових інституцій, державні фінанси, фінансова система тощо; для ДФСЕ — фінансовий сектор економіки);

- врахування цінових диспропорцій (при трактуванні фінансових дисбалансів — диспропорції цін на реальні та фінансові активи; при визначенні ДФСЕ — лише диспропорції цін на фінансові активи);

- інструментарій зменшення (для фінансового дисбалансу — всі інструменти державного регулювання економіки; для ДФСЕ — переважно інструментарій монетарного й макропруденційного регулювання) [4, с. 10].

Повністю розділяємо думку О. Лунякова щодо існування взаємозв'язку між поняттями "фінансові дисбаланси", "фінансова стабільність", "фінансова нестабільність", "фінансова стійкість" та "фінансова вразливість" (рис. 1).

О. Новосьолова трактує фінансові дисбаланси як "стійке відхилення динаміки фінансових змінних від довгострокових історичних траєкторій або економічно обґрунтованих значень унаслідок іманентних деформацій у взаємодії зовнішнього фінансування та цін активів, що призводить до порушень у функціонуванні фінансової системи загалом, а при значному накопиченні та тривалій дії — до виникнення фінансової нестабільності, що за відсутності дієвих заходів продукує фінансову кризу" [6, с. 38—39]. На наш погляд, це визначення повною мірою відображає сутність фінансових дисбалансів, однак варто зазначити наявність у фінансових

Рис. 1. Поняття "фінансові дисбаланси" в системі пов'язаних економічних понять

Джерело: складено авторами на основі [5, с. 248].

дисбалансів таких характеристик, як циклічність та економічна природа виникнення.

Зазначимо, що фінансові дисбаланси розглядають як на макро-, так і на мікрорівні. На макрорівні виокремлюють глобальні фінансові дисбаланси. Так, Н. Кравчук досліджуючи глобальні фінансові дисбаланси виокремлює такі їх сутнісні характеристики та системні детермінанти (рис. 2).

Глобальні фінансові дисбаланси чимало науковців пов'язують насамперед з нерівністю обміну економічними ресурсами між країнами світу, тобто, по суті, основою досліджень виступає стан балансу поточних операцій тієї чи іншої країни. Так, швидкі темпи економічного зростання окремих країн, пов'язане з низькими витратами на виробництво продукції, зокрема таких країн, як Китайська Народна Республіка та інших країн Південно-Східної Азії, дозволили цим країнам потіснити на світових і національних товарних ринках більш розвинені і економічно стабільні країни. Такі процеси позитивно впливають на торговельні баланси країн, що розвиваються, і негативно — на баланси розвинених держав, збільшуючи їх борги, внаслідок чого виникають фінансові дисбаланси.

Таким чином, предметна сутність глобальних фінансових дисбалансів, насамперед, пов'язана з концепцією асиметричності глобального розвитку. Сутність цієї концепції полягає в тому, що незважаючи на структурно-функціональну цілісність геофінансового простору, останній підпорядковується закономірностям розвитку системи глобальних суспільних відносин, що вирізняється асинхронністю, диспропорційністю та нерівномірністю розвитку [7, с.155].

Розглядаючи глобальні фінансові дисбаланси, досліджують також прояви фінансових протиріч між інтересами суб'єктів геопростору. Саме ці протиріччя можуть спричинити зниження темпів розвитку економіки досліджуваного регіону через неможливість її суб'єктів (юридичних, фізичних осіб, держав тощо) домовитися та узгодити власні інтереси.

Гіпотетично формами прояву економічної рівноваги є забезпечення оптимальної відповідності між інтересами суб'єктів економічної діяльності. Натомість поглиблення диспропорційності, неузгодженості, конфліктності інтересів призводять до її порушення. Іншими словами, глобальні фінансові дисбаланси є результатом виникнення і загострення певних суперечностей [7].

Що стосується такої характеристики глобальних фінансових дисбалансів як накопичення системних ризиків у світовій економіці, то відносимо сюди, зокрема валютні, кредитні і фондові ризики, які визначають напрям та інтенсивність торговельних потоків і взаємних інвестицій.

Факторами виникнення і наростання глобальних дисбалансів є висока норма заощаджень і накопичення надлишкової ліквідності в групі країн, що розвиваються, насамперед азійських, та зниження норми заощаджень у розвинутих країнах, зокрема в США; прискорення фінансової глобалізації на основі лібералізації потоків капіталу між країнами і підвищення його мобільності; падіння процентних ставок і розширення кредитування; м'яка грошово-кредитна і фінансова політика розвинених країн, неузгодженість бюджетних політик країн ЄС. Крім того, досліджуючи глобальні фінансові дисбаланси варто звернути увагу на відкрив світових фінансових ринків від реальної світової економіки, досягнення ними колосальних розмірів у результаті прискореного розвитку як традиційних фінансових операцій, так і операцій з похідними фінансовими інструментами [8].

Отже, за сутністю глобальні фінансові дисбаланси є економічною категорією, яка відображає порушення дії об'єктивних економічних законів і кількісно-вартісних пропорцій у масштабах світової економіки, що виникають у процесі руху вартості на світових ринках. Досліджуючи фінансові дисбаланси як явище, що виникає у випадку нееквівалентного міжнародного обміну товарами і послугами, порушення пропорцій розподілу світової доданої вартості й перерозподілу світових до-

Рис. 2. Сутнісні характеристики глобальних фінансових дисбалансів

Джерело: складено авторами на основі [7].

ходів, заощаджень та інвестицій, необхідно зазначити, що матеріальне вираження цих дисбалансів можна оцінити через оцінку валютних надходжень та валютних платежів, що відображаються у платіжному балансі країни.

За змістом глобальні фінансові дисбаланси — порушення кількісно-вартісних пропорцій у сфері міжнародної торгівлі і міжнародного руху капіталу, що характеризуються незбалансованістю валютно-фінансових потоків за обсягами і наповненістю, їх різновекторною спрямованістю і асинхронністю у просторі і часі [7].

Що стосується дослідження фінансових дисбалансів на рівні економіки окремої країни, то відзначимо науковий підхід запропонований М. Корнєєвим [9—11], який пропонує розглядати такі змістовні характеристики фінансових дисбалансів в економіці:

- 1) спричинені фінансialізацією;
- 2) циклічні, обумовлені специфічними чинниками;
- 3) проявляються, формуються, виникають, накопичуються;
- 4) мають різноспрямовані наслідки;
- 5) мають економічну природу формування.

Варто відзначити, що згідно із визначеними у 2011 році Міністрами фінансів та керівниками центральних банків країн "Великої двадцятки" (G20) глобальними фінансовими дисбалансами в світовій економіці, прийнято розглядати:

— глобальні фінансові дисбаланси, що відносяться до внутрішньої макроекономічної політики:

- 1) державний борг,
- 2) дефіцит бюджету,
- 3) рівень приватних заощаджень;
- 4) величина заборгованості корпоративного сектору;

— глобальні фінансові дисбаланси, що відносяться до зовнішньоекономічних дисбалансів:

- 1) стан торгівельного балансу;
- 2) чистий притік доходів від інвестицій;
- 3) перекази коштів [12].

На рівні окремої країни, глобальні фінансові дисбаланси можуть проявлятися як позитивне сальдо поточних операцій (наприклад, у Китайській Народній Республіці і низці інших країн) і відповідно дефіцит по рахунку поточних операцій (наприклад, у США та інших західних країнах) [13, с. 69], що покривається за рахунок притоку капіталу з Півдня на Захід (так, накопичення валютних резервів Китаю здійснюється через купівлю американських облігацій Народним банком Китаю).

Часто причина фінансових дисбалансів на глобальному рівні мають можуть стати значні коливання в обсягах інвестицій, що направляються розвиненими країнами в інші країни, зокрема країни, що тільки починають розвиватися. Сполучені Штати Америки, як один з основних світових інвесторів, інвестують кошти переважно у формі прямих інвестицій, і ці кошти повертаються в США у формі інвестицій у державні облігації. Вагомим учасником на світовому ринку є Китайська Народна Республіка, що демонструє високі темпи якісних змін, зростання частки в світовому ВВП та зростання капітальних вкладень [14, с. 12].

У цьому контексті приділимо увагу такому явищу як криза, зокрема економічна криза, що може виникнути внаслідок фінансових дисбалансів, а також здатна посилювати існуючі дисбаланси.

А. Ткаченко, Ю. Калюжна трактують кризу як об'єктивний процес якісних та кількісних змін, які, в більшості випадків, призводять до потенційно негативних результатів діяльності у разі неспроможності суб'єкта господарювання адаптуватися до нових умов та розвиватися або, при успішному менеджменті, до позитивної оптимізації діяльності організації, якщо існують можливості, час на реагування та прийняття відповідних заходів [15].

І. Дацюк виокремлює два основні підходи до трактування криз: позитивний (криза розглядається як пе-

реломний момент у розвитку, об'єктивний процес, притаманний кожному життєвому циклу) та негативний (криза розглядається як виключно руйнівне явище, що спричиняє фінансові проблеми, банкрутство) [16].

Загалом кризи, мають циклічну природу та охоплюють всі сфери життя, тому розрізняють: економічні, соціальні, політичні, фінансові, організаційні, ідеологічні та інші кризи. Фінансова криза може існувати як вид економічної або в цілому кризи суспільства. Водночас є чимало класифікаційних характеристик фінансових криз, зокрема за масштабом, за сферою впливу, за терміном, за джерелами генерування, за наслідками тощо.

У контексті вищезазначеного, доцільно згадати про основні світові кризи, що мали місце впродовж останніх десятиліть.

Економічна криза в США (іпотечна криза 2007 року) переконливо продемонструвала, як криза однієї країни може стати причиною глобальних фінансових дисбалансів. Як було вищезазначено, глобальні потоки заощаджень слідували у напрямі найбільшій і найбагатшій промислово розвиненій країні — Сполучених Штатів Америки та їхніх державних облігацій, що в свою чергу зумовлює зниження надійності інвестицій через їхню залежність від стабільності однієї країни. Напередодні останньої кризи у США і групі європейських країн (Великобританія, країни південної Європа, включаючи Грецію, Іспанію, Італію і Португалію, а також країни Центральної і Східної Європа) виникли значні дефіцити рахунку поточних операцій, а в інших країнах — профіцити (зокрема, в Китайській Народній Республіці, Японії, інших країнах Східної Азії, Німеччині та країнах-експортерах нафти) [17, с. 175].

Так, глобальна фінансово-економічна і соціальна криза 2007—2008 рр. стала наслідком недосконалості функціонування окремих розвинених країн. Подвійний дефіцит бюджету і платіжного балансу США спричинив девальвацію (знецінення) долара, і як наслідок скорочення доходів населення, швидких темпів інфляції.

З метою подолання інфляційних процесів Федеральною Резервною Системою США було підвищено ставку рефінансування, відтак попит на кредити комерційних банків скоротився, внаслідок зростання вартості цих кредитів для населення та суб'єктів господарювання. Нація, що звикла "жити в кредит", стикнулася із неможливістю оплатити куплені в кредит будинки, майно. Насамперед збанкрутували домогосподарства, потім іпотечні банки та будівельні фірми, виникли дисбаланси ліквідності. Оцінка перспектив економіки стала менш позитивною, власники акцій стали їх продавати, фондові індекси Dow Jones та NASDAQ знизились [18].

Посилення дисбалансів у США спричинило кризові явища на світових фондових ринках, відбулося на світовій економіці, викликавши рецесію в Америці, Західній Європі, Японії, торкнувшись навіть економіки тих країн з них, де об'єктивних передумов для його виникнення не спостерігалось. Таким чином, криза окремої країни швидко переросла в світову фінансово-економічну кризу [19].

На нашу думку, криза 2008—2009 рр. була викликана дисбалансами як на зовнішніх, так і на внутрішніх ринках спочатку окремої країни, а потім і світу загалом. Відзначаємо існування взаємозв'язку між дисбалансами і кризою, адже наявність дисбалансів в економіці може спричинити кризу, яка після виникнення посилює існуючі та сприяє створенню нових дисбалансів, при цьому поглиблюючи кризову явища.

Нова економічна криза наближається швидкими темпами. Серед основних її причин відзначають загострення воєнних конфліктів, загрозу нової хвилі біженців в Європу та епідемію вірусу COVID-19, що охопила світ.

Епідемія COVID-19 у Китайській Народній Республіці сповільнила економіку країни, що позначилося на економічній ситуації у світі. Першими постраждали

Рис. 3. Причини виникнення фінансових дисбалансів

Джерело: власна розробка автора.

фондові біржі та сировинні ринки. Так, різке зростання рівня безробіття, зниження обсягу податкових надходжень, спад обсягів ВВП — все це спровокувало посилення фінансових дисбалансів кожної країни та глобальних дисбалансів у світі. За словами економістів, криза 2020 року буде більш руйнівною, ніж криза у 2008—2009 роках. Так, безпрецедентні обсяги емісії юаня, що спостерігаються в КНР, безперечно посилять світові фінансові дисбаланси, адже КНР є одним із головних "гравців" на світовому ринку [20].

Фінансова нестабільність зростає у Європейському Союзі. Так, через зростання захворюваності на COVID-19 страждають фондові ринки, спостерігається різке рекордне падіння світових цін на нафту, за тиждень світові публічні компанії втратили 5 трильйонів доларів. Нинішнє падіння котирувань виявилось найбільш серйозним з часів кризи 2008—2009 років. Індекс волатильності ("індекс страху") ринків виріс до показників дворічних максимумів. Стабільно-негативний тренд спостерігається на всіх європейських фондових майданчиках. В мінус пішла Лондонська біржа FTSE, німецький DAX і французький CAC [21].

США теж постраждали через світову епідемію COVID-19. Forbs зазначає [21], що американські фондові ринки переживають сильне потрясіння з часів 2011 року. Протягом усього останнього тижня біржі демонстрували падіння індексів.

Що стосується України, то спостерігаємо посилення фінансових дисбалансів у бюджетній сфері.

Продовжуючи дослідження фінансових дисбалансів зазначимо, що аналітики Інституту еволюційної економіки [22] серед найнебезпечніших дисбалансів у глобальній економіці виділяють:

- 1) формування двох полюсів: з низькими відсотковими ставками і зі стійкими високими відсотковими ставками;
- 2) виникнення полюсу з високими рівнями валютних резервів і зі значними дефіцитами поточного рахунку платіжного балансу;
- 3) зростання обсягів суверенних боргів у країнах з високорозвинутою економікою з одночасним зниженням темпів росту в цих країнах, що зменшує можливості повернення (чи зменшення обсягів боргу);
- 4) виникнення валютного курсового дисбалансу.

Головною причиною багатьох фінансових криз — у Кореї, Таїланді, Індонезії, Аргентині, Уругваї та Екваторі — був не лише дисбаланс фінансових потоків державного або приватного секторів економіки, а також раптова втрата довіри інвесторів, що вплинула на ціни фінансових активів, або валютна криза, яка зумовила до різкого скорочення чистої вартості активів, оскільки виражений в іноземній валюті борг зріс на фоні одночасних збитків по активах [23].

Що стосується причин виникнення фінансових дисбалансів, то ці причини можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми (рис. 3).

На наш погляд, причини виникнення фінансових дисбалансів можуть мати як природний характер (природні катаклізми, лісові пожежі, погіршення екологіч-

ного стану навколишнього середовища тощо), так їх виникнення може бути пов'язано із діяльністю людини (техногенні).

Причини виникнення фінансових дисбалансів можуть бути зовнішні, або екзогенні (наприклад світові фінансові кризи, зовнішньоекономічна політика інших держав, конкуренція на світовому ринку товарів та послуг тощо), та внутрішні, або ендогенні (що залежать від внутрішніх факторів розвитку економіки та державної політики).

Серед внутрішніх причин виникнення фінансових дисбалансів можна виокремити:

- нестабільну політичну ситуацію та громадське невдоволення;
- високий рівень безробіття;
- спад кон'юнктури в економіці в цілому;
- низький рівень інвестиційної привабливості;
- зростання дефіциту державного бюджету та місцевих бюджетів;
- зменшення купівельної спроможності населення;
- значний рівень інфляції;
- нестабільність законодавства;
- тіньова економіка;
- монополізація окремих економічних галузей;
- нестабільність фінансового, валютного, банківського, страхового національних та міжнародних ринків;
- низька конкурентоспроможність вітчизняних продуктів та послуг;
- криза окремої галузі економіки;
- сезонні коливання;
- банкрутство системно важливих суб'єктів господарювання в економіці країни (банківських установ, підприємств) тощо.

Розглянемо основні причини виникнення фінансових дисбалансів на прикладі України. Так, фінансові дисбаланси можуть виникати внаслідок недосконалої політики соціально-економічного розвитку країни. Основні чинники нестабільності фінансової системи мають системний характер і накопичуються впродовж тривалого часу, зокрема це недоліки та недосконалість державного регулювання і управління національним господарством, як наслідок зростання рівня безробіття, закриття та банкрутство підприємств, погіршення якості продукції, погіршення екологічного стану навколишнього середовища, нераціональне використання корисних копалин та інших природних ресурсів тощо.

Стабільність вітчизняної економіки насамперед підтримують суперечності та диспаритети соціально-економічної системи держави, зокрема їх фінансова складова. Саме фінансова стабільність та ефективність функціонування фінансових інститутів є основою успішного функціонування системи національної економіки загалом.

Крім того, фінансові дисбаланси можуть виникати і в окремих сферах фінансової системи держави: бюджетній, грошово-кредитній, валютній, борговій, фондовій, банківській та страховій.

Серед основних причин, що можуть привести до виникнення фінансових дисбалансів у вітчизняній економіці є:

Рис. 4. Економічні причини виникнення фінансових дисбалансів

Джерело: складено авторами на основі [24, с. 50—52].

- високий рівень тіньової економіки;
- зниження обсягів виробництва товарів та послуг, збуту продукції та значне погіршення фінансово-економічних результатів у базових видах економічної діяльності (промисловість, будівництво, транспорт, складське господарство, торгівля, операції з нерухомим майном, ін.), зокрема експорто орієнтованих;
- низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів та послуг; недосконалість політика у сфері використання промислового та експортного потенціалу, потенціалу сільськогосподарського виробництва;
- зростання обсягів зовнішньої заборгованості;
- зростання обсягів внутрішнього державного боргу;
- високий рівень дефіцитності бюджету, сповільнення темпів зростання його дохідної частини;
- високий рівень безробіття; неефективне використання трудового потенціалу суспільства;
- зменшення обсягу капітальних інвестицій та наявність суттєвих диспропорцій в інвестиційній привабливості за територіями держави і видами економічної діяльності, секторами економіки;
- зменшення чисельності діючих суб'єктів малого бізнесу та послаблення їх ролі в економіці;
- зниження рівня доходів населення на фоні зростання комунальних та соціальних виплат, збільшення масштабів безробіття та підвищення соціальної напруги [24, с. 50—52].

Економічні причини виникнення фінансових дисбалансів розглянемо на рисунку 4.

Варто зазначити, що повністю уникнути фінансових дисбалансів дуже важко, однак через застосування та впровадження дієвих фінансових механізмів та інструментів, що забезпечуватиме більш збалансований і комплексний соціально-економічний розвиток країни, ризики виникнення фінансових дисбалансів можна мінімізувати.

За словами Н. Степанюк [25], глобальному економічному середовищу притаманні ознаки економічної депресії та досить високого рівня невизначеності перспектив та макроекономічної нестабільності, зокрема через: високий рівень державного боргу розвинутих країн світу; впровадження засобів жорсткого фінансового та фіскального регулювання, що втрачають свою ефективність) для нейтралізації кризових процесів та дисбалансів в економіці країн-боржників; низький рівень ефективності заходів бюджетної консолідації проведеної без введення структурних реформ та застосування адаптивної грошово-кредитної політики; зростання стійкості до глобальних криз у країн, що розвиваються, через зростання ефективності соціально-економіч-

ної політики та стабілізації економіки; рецесія, зокрема в промислово розвинених країнах, супроводжується потужним зміщенням торговельних потоків у країни, що розвиваються, а зростання попиту на імпорт з боку країн, що розвиваються, є, фактично, найважливішим чинником, який утримує світову економіку та торгівлю від глибокого спаду; глобалізація як провідний тренд у розвитку глобальної економіки зумовлює ризики для країн, що розвиваються, стосовно зовнішніх шоків та припинення зростання.

Що стосується фінансових дисбалансів у системі ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів України, то на сучасному етапі соціально-економічного розвитку варто відзначити виникнення негативних тенденцій.

Головними параметрами нестабільності і загрозами подальшого поступу національної економіки та соціальної сфери держави, на наш погляд, можна вважати: високий рівень тінізації економіки та монополізація окремих галузей; зменшення обсягів виробництва та обсягів продукції, що спрямовується на експорт, як наслідок низької конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг; погіршення показників фінансово-економічної діяльності за базовими видами економічної діяльності (сільське господарство, промисловість, будівництво, транспорт, торгівля, операції з нерухомим майном ін.); нестабільність банківської системи, висока вартість кредитних ресурсів, що унеможливує доступ суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів і стримує інвестиційно-інноваційний розвиток; втрату значної частини промислового та експортного потенціалу через закриття підприємств; нерациональне використання сільськогосподарського потенціалу; зростання обсягу державного боргу (як зовнішнього, так і внутрішнього); сповільнення темпів зростання доходів бюджетів і збільшення їх дефіциту, що обмежує можливості фінансування програм відновлення економіки та соціальної сфери; високий рівень безробіття та міграція кваліфікованих фахівців за кордон у пошуках кращої роботи; зменшення обсягу капітальних інвестицій та наявність суттєвих диспропорцій в інвестиційній привабливості за територіями держави і видами економічної діяльності, секторами економіки; зменшення чисельності діючих суб'єктів малого бізнесу та послаблення їх ролі в економіці; зниження рівня життя населення, особливо пенсійного віку, через зменшення доходів та зростання комунальних та соціальних витрат; зростання соціальної напруги в країні [24, с. 50—52].

Серед чинників порушення рівноваги в вітчизняній економіці, що можуть привести до виникнення фінансових дисбалансів, варто відзначити нестабільність зовнішньополітичної ситуації, що зумовлена збройним кон-

Рис. 5. Фінансові дисбаланси та їх зв'язок зі станом фінансової системи

Джерело: складено авторами на основі [26].

фліктом на території України. Незважаючи на зусилля влади, спрямовані на вирішення конфлікту на території Донецької області, а також щодо вирішення питання, щодо повернення Кримського пів острова до складу території України, ці питання досі залишаються відкритими.

На наш погляд, виникнення і накопичення фінансових дисбалансів свідчить насамперед про збільшення вразливості фінансової системи, порушення її стійкості та фінансової безпеки. Під впливом зовнішніх негативних чинників фінансова система переходить у стан нестабільності та у випадку відсутності дієвих заходів усунення фінансових дисбалансів до фінансової кризи. У випадку коли обсяг накопичених фінансових дисбалансів є критичним у багатьох сферах фінансової системи, фінансова криза настає і без дії зовнішніх шоків, оминаючи період фінансової нестабільності (рис. 5).

Таким чином, можемо стверджувати, що між фінансовими дисбалансами та фінансовою системою існує прямий зв'язок. Для комплексного дослідження фінансових дисбалансів розглянемо їх класифікацію (табл. 1).

О. Луняков поділяє фінансові дисбаланси за їх природою на внутрішні та зовнішні [27, с. 275]. О. Новосілова класифікує фінансові дисбаланси за середовищем виникнення, за терміном дії та за формами прояву [28].

Як було вищезазначено, глобальні фінансові дисбаланси — це дисбаланси, що виникають у світовій економіці чи в економіках країн, що є основними "гравцями" на світових фінансових ринках. Глобальні фінансові дисбаланси є небезпечними, оскільки можуть викликати світові кризи.

Що стосується локальних фінансових дисбалансів, то маємо на увазі дисбаланси, що виникають в рамках фінансових потоків чи економіки окремої країни чи регіону, та не здатні істотно вплинути на глобальні світові ринки.

За терміном дії поділяємо фінансові дисбаланси на короткострокові (до 1 року); середньострокові (1—3 роки); довгострокові (тривають довше 3 років та можуть стати причиною розбалансування та негативних незворотних змін фінансової системи). На наш погляд, доцільно додатково виділити такий вид фінансових дисбалансів як системно повторювані, наприклад, дисбаланс бюджету.

Внутрішні фінансові дисбаланси виникають всередині фінансової системи та залежать від змін її кон'юнктури. Зовнішні фінансові дисбаланси пов'язані із рухом потоків капіталів на світовому ринку.

За класифікаційною ознакою форми прояву фінансові дисбаланси розділяємо на дисбаланси фінансових потоків (розбалансованість між реальним та фінансовим секторами економіки), цінові дисбаланси (відхиленнями цін на реальні та фінансові активи від їх економічно обґрунтованих значень) та боргові дисбаланси (зростання обсягів боргових зобов'язань як суб'єктів економіки, так і державного боргу, що зрештою призводить до втрати платоспроможності та перманентних боргових криз).

Таблиця 1. Класифікація фінансових дисбалансів

Ознака	Види
Термін дії	Короткострокові, середньострокові, довгострокові, системно повторювані
Середовище виникнення	Внутрішні, зовнішні
Масштабність	Глобальні, локальні
Рівень контрольованості	Контрольовані, слабо контрольовані, неконтрольовані
Форми прояву	Дисбаланси фінансових потоків, цінові, боргові

Джерело: складено авторами на основі [27; 28].

Розбалансованість фінансових потоків, як вид фінансового дисбалансу, може виникати при здійсненні спекулятивних операцій на фондовому ринку, а також при розширенні фінансового сектора через спекулятивні вигоди він фінансових операцій.

Цінові дисбаланси виникають при різкому зростанні цін на активи, коли реальна вартість значно перевищує економічно обґрунтовану вартість цих активів. Основною причиною виникнення боргових дисбалансів є зростання боргу [28; 29]. Так, на рівні держави ці дисбаланси розглядаємо як наслідок зростання внутрішнього державного боргу, так і через накопичення зовнішнього державного боргу, особливо ризиковано коли боргові фінансові дисбаланси мають довгостроковий характер. У такому випадку, при найбільш негативному сценарії може виникнути дефолт.

Пропонуємо виділяти як класифікаційну ознаку рівень контрольованості фінансових дисбалансів. Таким чином, коли за допомогою фінансових інструментів та механізмів можна вплинути на фінансові дисбаланси, вважаємо їх контрольованими. Під неконтрольованими фінансовими дисбалансами маємо на увазі такі ситуації, коли суб'єкт господарювання не може самостійно усунути чи контролювати фінансові дисбаланси, що виник у процесі його діяльності.

Водночас, відзначимо, що держава в особі органів законодавчої та виконавчої влади, з метою уникнення появи фінансових дисбалансів використовує різноманітні механізми та інструменти щодо вдосконалення фінансової системи та фінансового ринку зокрема. Так, основні напрями реалізації Комплексної програми розвитку фінансового ринку України до 2020 року відображено в таблиці 2.

За словами О. Нездодимоги, основними інструментами та важелями щодо стимулювання розвитку фінансового ринку та ринку цінних паперів загалом мають бути: валютне регулювання через гармонізацію із законодавством інших країн для активізації залучення іноземних портфельних інвестицій; законодавче та нормативно-правове регулювання із позиції лібералізації та оптимізації; податкове стимулювання шляхом ство-

Таблиця 2. Основні напрями реалізації Комплексної програми розвитку фінансового ринку України до 2020 року

Напрями	Завдання
1	2
I. Забезпечення макроекономічної стабільності	1. Монетарна політика на основі інфляційного таргетування та режиму гнучкого валютного курсу
II. Забезпечення фінансової стабільності та динамічного розвитку фінансового ринку	1. Приведення законодавства зі стандартами ЄС. 2. Модернізація системи регулювання та нагляду. 3. Підвищення прозорості та стабільності фінансових ринків. 4. Очищення ринків від проблемних активів. 5. Забезпечення динамічного розвитку інструментів та інфраструктури фінансових ринків. 6. Вдосконалення системи оподаткування учасників фінансових ринків
III. Розбудова інституційної спроможності регуляторів фінансового ринку	1. Забезпечення інституційної незалежності регуляторів. 2. Підвищення організаційної ефективності регуляторів. 3. Покращення координації роботи регуляторів та учасників фінансового ринку. 4. Стимулювання впровадження новітніх ІТ-технологій
IV. Захист прав споживачів та інвесторів фінансового ринку	1. Стимулювання розвитку фінансової грамотності споживачів та інвесторів фінансового ринку. 2. Підвищення стандартів захисту прав споживачів та інвесторів фінансового ринку

Джерело: складено авторами на основі [31].

рення податкових преференцій інвесторам, які готові активно інвестувати у вітчизняну економіку [30].

Вважаємо, що особливу небезпеку становлять фінансові дисбаланси, що виникають в банківській системі. Пояснюємо це тим, що саме банківська система виступає посередником між Національним банком України та суб'єктами господарювання, населенням. Саме тому розглянемо чинники порушення фінансової рівноваги у банківському секторі вітчизняної економіки (рис. 6).

Таким чином, серед чинників порушення фінансової рівноваги в банківському секторі ми відзначаємо високий рівень прострочених кредитів, проблеми забезпечення їх надійності. Дешеві кредитні ресурси є насамперед джерелом інноваційного розвитку регіонів та суб'єктів господарювання, які в цих районах функціонують. Саме тому неефективна робота банківської системи може спричинити дисбаланс фінансових ресурсів.

Дефіцитність внутрішніх середньо- та довгострокових ресурсів банківської установи теж є чинником порушення фінансової рівноваги банківської системи (клієнтська депозитна база є вкрай "короткою" і волатильною через ризики швидкого відпливу вкладів у разі поширення панічних настроїв серед населення).

Висока концентрація капіталу у групі найбільших банків, банків які визначено як системно важливі, теж може стати чинником порушення фінансової рівноваги, оскільки банкрутство одного із найбільших банків неминуче спричинить кризу банківської системи і фінансові дисбаланси в вітчизняній економіці.

Крім того, досить мала частка комерційних банків формують 99% портфеля кредитів і депозитів, що є досить негативним фактором, адже така ситуація може призвести до розширення практики домовленостей і змов великих банків між собою у проведенні своєї діяльності, наприклад, у встановленні цін на банківські послуги [32].

Рис. 6. Чинники порушення фінансової рівноваги у банківському секторі економіки України

Джерело: складено авторами на основі [32].

Ситуація, коли спостерігається розрив між обліковою ставкою НБУ і ставками по кредитах комерційних банків, може стати серйозним бар'єром на шляху подальшого росту економіки країни, оскільки дисбаланс між ставками за депозитами і комерційними кредитами, пов'язаний з перенесенням банками своїх витрат на клієнтів може стати причиною дисбалансу фінансових ресурсів в економіці. На нашу думку, такий дисбаланс є в сучасній економіці, про що свідчать низькі обсяги кредитування реального сектора економіки банківським сектором та ускладненість доступу суб'єктів господарювання до кредитних ресурсів.

Таким чином, ми розглянули особливості, причини виникнення класифікацію фінансових дисбалансів. На наш погляд, варто звернути увагу на фінансових дисбалансах, що виникають на регіональному рівні, зокрема дисбалансах місцевих бюджетів, дисбалансах повноважень, що отримують регіони в процесі реформи децентралізації, дисбалансах регіонального ринку праці тощо.

Дисбаланси місцевих бюджетів виникають внаслідок недосконалої бюджетної політики керівництва регіону. Самодостатність регіону можлива лише за умови використання бюджетних ресурсів з метою розширеного відтворення, стимулювання інноваційного оновлення виробничих потужностей регіону, сприяння посиленню конкурентоспроможності товарів та послуг, що створюють суб'єкти господарювання.

В Україні посилюються урбанізаційні процеси. Пов'язуємо це із бажанням населення до покращення рівня життя, а сільська місцевість не забезпечує достатні умови комфортного проживання, насамперед, через нерозвиненість соціальної інфраструктури, відсутність робочих місць як наслідок низьких обсягів залучення інвестиційного капіталу [33]. Це веде до виникнення дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили на території регіону.

Вагомим чинником підвищення конкурентоспроможності регіону та зміцнення його соціальної безпеки виступає вартість робочої сили. Достойна оплата праці є основою ефективного використання трудового потенціалу. Низький рівень заробітної плати веде до втрати мотивації продуктивної праці. Вспостерігаються тенденції уповільненого зростання частки витрат на оплату праці в собівартості та недостатності її рівня на вакантних робочих місцях. У регіонах частка витрат на оплату праці в собівартості виробництва становить 9 майже 9 %, тоді як у країнах ЄС досягає 45 % [34]. Зазначені проблеми, на нашу думку, поглиблюють дисбаланси на ринку праці.

ВИСНОВКИ

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що фінансові дисбаланси є першопричиною виникнення та поширення стану фінансової нестабільності.

Авторська позиція стосовно сутності поняття "фінансові дисбаланси" наступна: фінансові дисбаланси є наслідком порушення рівноваги та проявом асиметрій фінансового розвитку; характеризуються економічною природою виникнення, циклічністю, накопичуваністю, а при значному накопиченні та довготривалості фінансові дисбаланси можуть стати причиною фінансової кризи.

Існує чимало наукових напрацювань щодо фінансових дисбалансів, водночас актуальність даної тематики стимулює до продовження вивчення проблематики незбалансованості економічної системи як окремої держави, так і світової економічної системи. Запобігання виникненню фінансових дисбалансів, особливо глобальних є першочерговим завданням як міжнародних фінансових інституцій, так і країн світу. Водночас держави застосовують чимало фінансових інструментів та механізмів для запобігання виникненню фінансових дисбалансів.

Література:

1. Щетилова Т. В. Оценка глобальных дисбалансов в оценке макроэкономических систем. Основы экономики, управления и права. — 2012. — № 6 (6). — С. 106—111.

2. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: моногр. / За ред. д-ра екон. наук М.І. Скрипниченко; НАН України, ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". Київ, 2015. 544 с.

3. Rationale, Process, Application: A Compendium. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip039_en.pdf

4. Луняков О. В. Формування, аналіз та регулювання дисбалансів у фінансовому секторі економіки України: автореф. дис.... д-ра екон. наук: 08.00.08 / ДВНЗ "Укр. акад. банк. справи Нац. банку України". Суми, 2013. 41 с.

5. Луняков О.В. Экономическая категория "финансовые дисбалансы" в системе взаимосвязанных понятий. Економічний форум. 2013. № 2. С. 247—256.

6. Новосолова О. С. Фінансові дисбаланси в економічній системі держави: дис.... канд. екон. наук: 08.00.08 / О.С. Новосолова. — Херсон: ХНТУ, 2017. — 222 с.

7. Кравчук Н.Я. Концептуалізація глобальних фінансових дисбалансів / Н.Я. Кравчук / Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — № 3. — 2013. — С. 153—159. — Режим доступу: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2013/3\(68\)/uazt_2013_3_18.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2013/3(68)/uazt_2013_3_18.pdf)

8. Єгоров А.О. Глобальні дисбаланси та кризові процеси у світовій фінансово-економічній системі / А.О. Єгоров, І.О. Лазнева, Б.О. Жеронкін // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. — 2017. — Вип. 12 (1). — С. 107—110. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvumevcg_2017_12%281%29_26

9. Корнєєв М.В. Прояви дисбалансів руху фінансових ресурсів в економіці / М.В. Корнєєв // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки". — Херсон, 2015. — Вип. 11, Ч. 3 — С. 113—116.

10. Корнєєв М.В. Концептуальні основи дослідження дисбалансів руху фінансових ресурсів в економіці / М. В. Корнєєв // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки: 36. наук. праць. — Маріуполь, 2015. — Вип. 29. — С. 15—20.

11. Корнєєв М.В. Регулювання дисбалансів руху фінансових ресурсів в національній економіці / М.В. Корнєєв // Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки України та її регіонів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — Ужгород, 2015. — Ч.3. — С. 41—44.

12. Institute of Evolutionary Economics (2012), "Finance ministers and the head of Central Bank G20 decided on the criteria of reliability of the financial world", available at: <http://iee.org.ua> (Accessed 21 Aug 2014).

13. Попов В. Глобальные дисбалансы — нетрадиционная трактовка / В. Попов // Вопросы экономики. — 2013. — № 1. — С. 69—80.

14. Григорьев А. Мировые дисбалансы сбережений и инвестиций / А. Григорьев, А. Иващенко // Вопросы экономики. — 2011. — № 16. — С. 4—19.

15. Ткаченко А. М. Криза: сутність, класифікація та причини виникнення / А.М. Ткаченко, Ю.В. Калюжна / Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — 2013. — Вип. 1 (2). — С. 122—126. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2013_1%282%29_27

16. Дацюк І.В. Сутнісна характеристика кризи підприємств / І.В. Дацюк // Технологія і техніка друкарства — 2010. — № 2(28). — С. 165—170.

17. Лукашенко С. Валютні дисбаланси як передумова поширення валютно-фінансових криз / С. Лукашенко // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. — 2011. — Вип. 28. — С. 175—184.

18. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс / Пер. с

англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.

19. Ортіна Г.В. Причини виникнення і наслідки економічних криз в ринковій економіці як об'єкти державного впливу / Г.В. Ортіна // Державне управління: удосконалення та розвиток. — № 2. — 2015. — Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1101>

20. Пивоваров Ю. 2020: фінансова криза або нові можливості? [Електронний ресурс] / Ю. Пивоваров // Журнал "Бізнес". — 2019. — Режим доступу: <https://business.ua/blog/6528-2020-finansova-kriza-abo-novi-mozhливosti>

21. Весь світ зануриться в моторошну економічну кризу: експерти забили тривогу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/stylar/mir-pogruzitsya-zhutkiy-ekonomicheskij-krizis-15830-57349.html>

22. Глобальные финансовые дисбалансы будут усиливаться в 2013 году. Институт эволюционной экономики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iee.org.ua>

23. Линда Юэ. Более сильный Китай [Електронний ресурс] / Юэ Линда // Финансы и развитие. — 2010. — Июнь. — С. 8—11. Режим доступу: <http://www.imf.org>

24. Фінансові механізми та інструменти подолання дисбалансів соціально-економічного розвитку України: [монографія] / За ред. д.е.н., проф. Т.Г. Васильціва. — Львів: Видавництво ТзОВ "Ліга-Прес", 2016. — 596 с.

25. Степанюк Н.А. Глобальна фінансова нестабільність: реалії та перспективи [Електронний ресурс] / Н.А. Степанюк // Ефективна економіка № 1. — 2014. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2697>

26. Новосьолова О.С. Фінансові дисбаланси: економічна природа та специфіка ідентифікації. Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна візія та виклики глобалізації: матеріали ХІІ Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (м. Тернопіль, 26—27 березня 2015 р.). Тернопіль: Астон, 2015. С. 180—181.

27. Луняков О.В. Классификация дисбалансов финансового сектора экономики Украины в контексте мирового финансово-экономического кризиса. Сучасна економічна наука: теорія та практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Полтава, 15—16 листопада 2012 р.). Полтава: Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, 2012. С. 274—276.

28. Новосьолова О.С. Фінансові дисбаланси: ідентифікація та оцінка. Проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Миколаїв, 28-29 листопада 2014 р.). Миколаїв: Видавничий дім "Гельветика", 2014. С. 172—175.

29. Новосьолова О.С. Форми прояву зовнішніх фінансових дисбалансів та їх вплив на стійкість фінансової систем. Проблеми та перспективи розвитку фінансів у сучасному світі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 22—23 жовтня 2015 р.). Полтава: ПУЕТ, 2015. С. 30—32.

30. Нездойминога О.Є. Особливості функціонування фінансового ринку України [Електронний ресурс] / О.Є. Нездойминога // Електронне наукове фахове видання "Східна Європа: економіка, бізнес та управління". — 2016. — Вип. № 5. С. 79—85. — Режим доступу: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Nezdojminoga-O.YE..pdf>

31. Комплексна програма розвитку фінансового ринку України до 2020 року. ПОСТАНОВА НБУ "Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року" від 18.06.2015 № 391 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>

32. Руда О.Л. Сучасний стан банківської системи України та її конкурентоспроможність. Ефективна економіка. 2019. № 4. — URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7013>

33. Статівка Н.В. Зайнятість і регіональний ринок праці в забезпеченні конкурентоспроможності та соціальної безпеки харківського регіону [Електронний ресурс] / Н.В. Статівка. — Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/doc/2/12.pdf>

34. Потенціал конкурентоспроможності західних регіонів України та проблеми його реалізації у посткризовий період (Проект) [Електронний ресурс]: аналітична доповідь / 13 Регіональний філіал НІСД у м. Львові. — Львів, 2010. — 87 с. — Режим доступу: <http://www.niss.lviv.ua>

References:

1. Schetylova, T. V. (2012), "Assessment of global imbalances in the assessment of macroeconomic systems", *Osnovy ekonomyky, upravleniya y prava*, vol. 6 (6), pp. 106—111.

2. Skrypnychenko, M. I. (2015), *Modeli identyfikatsii makroekonomichnykh dysbalansiv v Ukraini* [Models of identification of macroeconomic imbalances in Ukraine], NAN Ukrainy, DU "Instytut ekonomiky ta prohnovuvannia NAN Ukrainy", Kyiv, Ukraine.

3. European Commission (2017), "Rationale, Process, Application: A Compendium", available at: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip039_en.pdf (Accessed 05 May 2020).

4. Luniakov, O. V. (2013), "Formation, analysis and regulation of imbalances in the financial sector of the Ukrainian economy", Ph.D. Thesis, Money, finance and credit, State higher educational institution "Ukrainian academy of banking of the national bank of Ukraine", Sumy, Ukraine.

5. Luniakov, O. V. (2013), "The economic category of financial imbalances in a system of interrelated concepts", *Ekonomichnyj forum*, vol. 2, pp. 247—256.

6. Novos'olova, O. S. (2017), "Financial imbalances in the economic system of the state", Ph.D. Thesis, Money, finance and credit, Kherson National Technical University, Khersons, Ukraine.

7. Kravchuk, N.Ya. (2013), "Conceptualization of global financial imbalances", *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, [Online], vol. 3, available at: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2013/3\(68\)/uazt_2013_3_18.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2013/3(68)/uazt_2013_3_18.pdf), (Accessed 10 May 2020).

8. Yehorov, A. O. Lazneva, I. O. and Zheronkin, B. O. (2017), "Global imbalances and crisis processes in the world financial and economic system", *Naukovyj visnyk Uzhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, [Online], vol. 12 (1), available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_12%281%29_26 (Accessed 05 May 2020).

9. Kornieiev, M. V. (2015), "Manifestations of imbalances in the movement of financial resources in the economy", *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 11, no. 3, pp. 113—116.

10. Kornieiev, M. V. (2015), "Conceptual bases of research of imbalances of movement of financial resources in economy", *Visnyk Pryazovs'koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky : Zb.nauk.prats'*, vol. 29, pp. 15—20.

11. Kornieiev, M. V. (2015), "Regulation of imbalances in the movement of financial resources in the national economy", *Materialy Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii. Perspektyvy stabil'noho ekonomichnoho rozvytku ta ekonomichnoi bezpeky Ukrainy ta ii rehioniv* [Proceedings of the International Scientific and Practical Conference. Prospects for stable economic development and

economic security of Ukraine and its regions], Uzhhorod, Ukraine, pp. 41–44.

12. Institute of Evolutionary Economics (2012), "Finance ministers and the head of Central Bank G20 decided on the criteria of reliability of the financial world", available at: <http://iee.org.ua> (Accessed 05 May 2020).

13. Popov, V. (2013), "Global Imbalances: An Unconventional View", *Voprosy Ekonomiki*, vol. 1, pp. 69–80.

14. Hryhor'ev, L. and Yvaschenko, A. (2011), "Global imbalances in savings and investment", *Voprosy ekonomiky*, vol. 16, pp. 4–19.

15. Tkachenko, A. M. and Kaliuzhna, Yu. V. (2013), "Crisis: essence, classification and causes", *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noi vlasnosti*, [Online], vol. 1(2), pp. 122–126, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2013_1%282%29__27 (Accessed 05 May 2020).

16. Datsiuk, I. V. (2010), "The essential characteristics of the crisis of enterprises", *Tekhnologhiia i tekhnika drukarstva*, vol. 2 (28), pp. 165–170.

17. Lukashenko, S. (2011), "Currency imbalances as a prerequisite for the expansion of currency and financial crises", *Visnyk L'vivskoho universytetu. Seriiia mizhnarodni vidnosyny*, vol. 28, pp. 175–184.

18. Kastel's, M. (2000), *Ynformatsyonnaia epokha: ekonomika, obschestvo y kul'tura* [Information age: economy, society and culture], Hos. un-t. Vyssh. shk. ekonomiky, Moscow, Russia.

19. Ortina, H. V. (2015), "Causes and consequences of economic crises in the market economy as objects of state influence", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, [Online], vol. 2, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1101> (Accessed 05 May 2020).

20. Pyvovarov, Yu. (2019), "2020: financial crisis or new opportunities?", *Zhurnal "Biznes"*, [Online], available at: <https://business.ua/blog/6528-2020-finsanova-kriza-abovni-mozhливosti> (Accessed 05 May 2020).

21. RBC-UKRAINE (2020), "The whole world will plunge into a terrible economic crisis: experts have sounded the alarm", available at: <https://www.rbc.ua/ukr/stylar/mir-pogruzitsya-zhutkiy-ekonomicheskyy-krizis-15830-57349.html> (Accessed 05 May 2020).

22. Institute of Evolutionary Economics (2013), "Global financial imbalances will intensify in 2013", available at: <http://iee.org.ua> (Accessed 05 May 2020).

23. Lynda, Yue (2010), "Stronger China", *Fynansy y razvytye*, [Online], available at: <http://www.imf.org> (Accessed 05 May 2020).

24. Vasyl'tsiv, T. H. (2016), *Finansovi mekhanizmy ta instrumenty podolannia dysbalansiv sotsial'noekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Financial mechanisms and tools for overcoming imbalances of socio-economic development of Ukraine], Vydavnytstvo TzOV "Liha-Pres", Lviv, Ukraine.

25. Stepaniuk, N. A. (2014), "Global financial instability: realities and prospects", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2697> (Accessed 05 May 2020).

26. Novos'olova, O. S. (2015), "Financial imbalances: economic nature and specifics of identification. Economic and social development of Ukraine in the XXI century: national vision and challenges of globalization", *Materialy XII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsiia molodykh vchenykh* [Materials of the XII International scientific-practical conference of young scientists], Ternopil, Ukraine, pp. 180–181.

27. Luniakov, O. V. (2012), "Classification of imbalances in the financial sector of the Ukrainian economy in the context of the global financial and economic crisis", *Suchasna ekonomichna nauka: teoriia ta praktyka. Materialy Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsiia* [Modern economics: theory and practice. Materials of the All-Ukrainian scientific-practical Internet

conference], Poltava National Technical University named after Yuri Kondratyuk, Poltava, Ukraine, pp. 274–276.

28. Novos'olova, O. S. (2014), "Financial imbalances: identification and evaluation", *Materialy Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsiia z mizhnarodnoi uchastiu. Problemy ta rozvytok ekonomichnykh system v umovakh hlobal'noi nestabil'nosti* [Materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference with international participation. Problems and development of economic systems in conditions of global instability], Vydavnychyj dim "Hel'vetyka", Mykolaiv, Ukraine, pp. 172–175.

29. Novos'olova, O. S. (2015), "Forms of manifestation of external financial imbalances and their impact on the stability of financial systems", *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsiia. Problemy ta perspektyvy rozvytku finansiv u suchasnomu sviti* [Materials of the International scientific-practical conference. Problems and prospects of financial development in the modern world], PUET, Poltava, Ukraine, pp. 30–32.

30. Nezdojmynoha, O. Ye. (2016), "Features of the functioning of the financial market of Ukraine", *Elektronne naukovе fakhove vydannia "Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia"*, [Online], vol. 5, available at: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Nezdojminoga-O.YE..pdf> (Accessed 05 May 2020).

31. National Bank of Ukraine (2015), "Comprehensive program for the development of the financial market of Ukraine until 2020", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15> (Accessed 05 May 2020).

32. Ruda, O. L. (2019), "The current state of the banking system of Ukraine and its competitiveness", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7013> (Accessed 22 December 2019).

33. Stativka, N. V. (2014), "Employment and the regional labor market in ensuring the competitiveness and social security of the kharkiv region", available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/doc/2/12.pdf> (Accessed 05 May 2020).

34. National Institute for Strategic Studies (2010), Project "The potential of competitiveness of the western regions of Ukraine and the problems of its implementation in the post-crisis period", *Rehional'nyj filial NISD u m. L'vovi*, available at: <http://www.niss.lviv.ua> (Accessed 05 May 2020).

Стаття надійшла до редакції 15.05.2020 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73